КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана з науково-педагогічної та навчальної роботи
_____
«__»_____20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Візантійська цивілізація: історія, суспільство, культура

для студентів

галузь знань	**03 Гуманітарні науки**
спеціальність	**032 Історія та археологія**
освітній рівень	**другий (магістерський)**
освітня програма	**Американістика та європейські студії**
вид дисципліни	**обов'язкова**

Форма навчання	**денна**
Навчальний рік	**2021 /2022**
Семестр	**2**
Кількість кредитів ECTS	**3**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**українська**
Форма заключного контролю	**залік**

Викладач: Пуховець Дмитро Сергійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»___ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»___ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2021

Розробник: Пуховець Дмитро Сергійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

ЗАТВЕРДЖЕНО
Зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

_____ (Ставнюк В.В.)
(підпис)

Протокол № 10 від «17» червня 2021 р.

Схвалено науково - методичною комісією історичного факультету

Протокол від «26» серпня 2021 року № 7

Голова науково-методичної комісії _____ (Терес Н.В.)
(підпис)

«_____» _____ 20___ року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування у студентів системного уявлення суспільство та культуру Візантії в контексті її історичного розвитку.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* найважливіші факти, події та процеси з історії Візантії.
2. *Вміти* визначати характерні риси, які властиві для суспільного ладу, державного устрою й економічно-господарського комплексу держав доби Середньовіччя.
3. *Володіти елементарними навичками* джерельної критики, історичного аналізу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Дисципліна формує у студентів системне уявлення про суспільство та культуру Візантії в контексті її історичного розвитку. Розкривається стан джерельної бази щодо візантійського суспільства та культури, відбувається аналіз основних груп джерел з цієї проблематики. Аналізуються засадничі основи ідентифікації ромеїв, їх відношення до держави та Церкви. Розкривається повсякденне життя та матеріальний побут візантійців в таких сферах, як, зокрема, сімейне життя, освіта та виховання, одяг та раціон харчування. Висвітлюється питання свят та розваг в Візантійські імперії. Розкриваються досягнення візантійської культури в усьому різноманітті її проявів, серед яких є література, філософія, архітектура, образотворче мистецтво.

4. Завдання (навчальні цілі): розвиток практичних здібностей студентів щодо вміння аналізувати суспільство та культуру Візантії в контексті її історичного розвитку, визначати їх характерні особливості, знання основних персоналій, подій та процесів, зв'язків давнини з сучасністю.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		**Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання**	**Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)**	**Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни**
Код	**Результат навчання**			
1.1.	*Знати* хронологічні межі та періодизацію історії Візантії, сутність кожного з періодів.	*лекція, семінар, самостійна робота*	*усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1 та ЗМ2, реферат*	*20*
1.2.	*Знати* основні факти, пов'язані з розвитком візантійського суспільства	*лекція, семінар самостійна робота*	*усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1, реферат*	*30*
1.3.	*Знати* основні факти, пов'язані з розвитком візантійської культури	*лекція, семінар самостійна робота*	*усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ2, реферат*	*30*
2.1	*Вміти* визначати основні процеси, характерні для суспільства Візантії	*лекція, семінар, самостійна робота*	*підсумкова контрольна робота (залік)*	*10*
2.2	*Вміти* визначати основні процеси, характерні для культури Візантії	*лекція, семінар, самостійна робота*	*підсумкова контрольна робота (залік)*	*10*

6. **Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання** *(необов'язково для вибіркових дисциплін, які **не входять** до блоків спеціалізації)*

Результати навчання дисципліни (код) / **Програмні результати навчання (назва)**	**1.1**	**1.2**	**1.3.**	**2.1**	**2.2.**
ПР03. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням сучасних методологічних підходів.	+	+	+		
ПР05. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері американістики та європейських студій, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.	+	+	+	+	+
ПР07. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії країн Америки та Європи до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.	+	+	+	+	+
ПР08. Розширювати актуалізовану джерельну базу в галузі американістики та європейських студій за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.	+	+			

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1: РН 1.1., 1.2. — 10 балів/ 6 балів.*

2. Контрольна робота з тем ЗМ2: РН 1.1., 1.3.— 10 балів/ 6 балів.

3. Самостійна робота ЗМ1 (реферат): РН 1.1., 1.2., 1.3. - 10 балів/ 6 балів.

4. Самостійна робота ЗМ2 (реферат): РН 1.1., 1.2., 1.3. - 10 балів/ 6 балів.

5. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 1): РН 1.1., 1.2., 1.3. - 20 балів/ 12 балів.

6. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 2): РН 1.1., 1.2., 1.3. - 20 балів/ 12 балів.

7. Підсумкова контрольна робота (залік): Р.Н. 2.1., 2.2. - 20 балів / 12 балів

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: залік.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані за модульні контрольні роботи; бали, отримані за виконання індивідуальних завдань; бали, отримані за роботу на семінарських заняттях, а також бали, які отримані за підсумкову контрольну роботу (залік).

(Зразки тестових завдань для модульних контрольних робіт, перелік індивідуальних завдань, питання та завдання підсумкової контрольної роботи (заліку) див. Навчально-методичний комплекс з даної дисципліни).

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 - 6, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 7 –11.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою.

Змістовий модуль 1 **Візантійське суспільство в контексті історичного розвитку**			**Змістовий модуль 2** **Візантійська культура в контексті історичного розвитку**			**Підсумковий контрольна робота / залік**
40 залікових балів (максимум)			**40 залікових балів** (максимум)			
Самостійна робота (реферат)	Семінари	Модульний контроль	Самостійна робота (реферат)	Семінари	Модульний контроль	
10 (максимум)	**20 (максимум)**	**10 (максимум)**	**10 (максимум)**	**20 (максимум)**	**10 максимум**	**20 балів (максимум)**

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється під час семінарських занять, оцінювання індивідуальних завдань (рефератів), модульних контрольних робіт, підсумкової контрольної роботи.

Упродовж семестру оцінюється робота студента ***під час кожного семінару*** (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 1 до

5 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 1-2 бали;
- логіка викладення 1 бал;
- використання джерел і додаткової літератури 1 бал;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1 бал.

Наприкінці кожного змістовного модуля вираховується **середній арифметичний бал**, який кожен зі студентів отримав за семінари відповідного модуля. Середній бал переводиться у модульні бали у відповідності до таблиці. За семінари кожного змістовного модуля студент може отримати **від 1 до 20 модульних балів**.

Таблиця переведення середнього арифметичного балу у модульні бали:

Середній бал за семінари	Модульний бал за семінари
5.0	20
4.7.- 4.9	19
4.4. – 4.6.	18
4.3. – 4.5.	17
4.0. – 4.2.	16
3.7. – 3.9.	15
3.4. – 3.6.	14
3.3. – 3.5.	13
3.0. – 3.2.	12
2.7. – 2.9.	11
2.4 – 2.6.	10
2.1. – 2.3.	9
1.8. – 2.0.	8
1.5. – 1.7.	7
1.1.– 1.4.	6
1	5

Виконані індивідуальні завдання (реферати) студент подає викладачеві не пізніше ніж за тиждень до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю, зокрема, **Індивідуальне завдання 1** (орієнтовно до 15 березня) і **Індивідуальне завдання 2** (орієнтовно до 15 травня).

Критерії оцінки **Індивідуального завдання (реферату):**

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 9-10 балів;
- обґрунтоване розкриття проблеми 7-8 балів;
- тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування 5-6 балів;
- реферат переважно компілятивного рівня 3-4 бали;
- розкритий лише один окремий аспект теми 1-2 бали.

Теми рефератів викладач пропонує студентам на першому семінарському занятті (орієнтовно кінець січня).

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться ***модульні контрольні роботи*** **(МК),** зокрема, **Контрольна робота ЗМ1** (кінець березня) **і Контрольна робота ЗМ2** (кінець травня).

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій формі. Завдання містить 5 тестових запитань з варіантами відповіді та теоретичне питання. Кожна правильна відповідь на тестове питання оцінюється у **1 бал,** теоретичне питання оцінюється від **0 до 5 балів**. Критерії оцінки **теоретичного питання:**

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 5 балів;
- тема розкрита, але неповно 3-4 бали;
- розкритий лише окремий аспект 2 бали;
- продемонстровані лише фрагментарні знання 1 бал.

На ***підсумкову контрольну роботу (залік)*** виноситься 2 завдання, які оцінюються по 10 балів кожне:

Критерії оцінювання підсумкової контрольної роботи (від 1 до 10 балів за одне завдання)

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми	10 балів;
Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу	9 балів;
Відповідь відображає знання фактичного матеріалу	8 балів;
Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки	6-7 балів;
Відповідь фрагментарна, відображені лише окремі аспекти проблеми	4-5 балів;
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі	2-3 балів;
Відповідь містить значні помилки елементарного рівня	1 бал.

Бали, які отримані студентом на підсумковій контрольній роботі, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (семінари, модульні контрольні роботи, реферат).

Умовою допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 40 балів (*критично-розрахунковий мінімум*). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт та виконання індивідуальних робіт, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни. **Рекомендований мінімум** для допуску до підсумкової контрольної роботи (заліку) – **48 балів**.

При простому розрахунку отримаємо:

	Семестрова кількість балів	**ПКР** (підсумкова контрольна робота) / **залік**	**Підсумкова оцінка**
Мінімум	*48*	*12*	*60*
Максимум	**80**	**20**	**100**

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання для успішних студентів. Студент, який набрав суму балів **не менше** встановленого мінімуму залікових балів (60) має право, за погодженням з викладачем, не виконувати підсумкову контрольну роботу. У випадку, коли студент має бажання збільшити кількість балів (але не більше ніж до 100) він складає залік.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій та семінарських занять.

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	Самостійна робота
Частина 1. Візантійське суспільство в контексті історичного розвитку				
1	Тема 1. Вступ до курсу	2	-	4
2	Тема 2. Візантійське суспільство на початку історії імперії	-	3	8
3	Тема 3. Держава та Церква в Візантії	2	-	4
4	Тема 4. Візантійське суспільство в останній період розквіту імперії	-	3	8
5	Тема 5. Родина та виховання дітей у Візантії	2	-	4
6	Тема 6. Повсякдення життя та свята візантійського суспільства	2	-	4
7	*Контрольна робота з тем ЗМ1*	-	1	-
Частина 2. Візантійська культура в контексті історичного розвитку				
8	Тема 7. Військова думка Візантії	2	-	4
9	Тема 8. Філософія та теологія Візантії	2	-	4
10	Тема 9. Візантійська культура в особливих її проявах	-	4	12
11	Тема 10. Художня література Візантії	2	-	4
12	Тема 11. Наука та мистецтво Візантії	2	-	4
13	*Контрольна робота з тем ЗМ 2*	-	1	-
14	***Підсумкова контрольна робота (залік) – 2 год.***	-	2	-
	ВСЬОГО	**16**	**14**	**60**

Загальний обсяг 90 *год.,* в тому числі:
Лекцій **– 16** *год.*
Семінари **– 14** *год.*
Самостійна робота **- 60** *год.*

9. Рекомендовані джерела[1]

Основні:

1. Балух В.О. Візантиністика. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2006. – 606 с.
2. Войтович Л.В., Сорочан С.Б. (ред.). Історія Візантії. Вступ до візантиністки. – Львів: Апріорі, 2011. – 880 с.
3. Острогорський Г. Історія Візантії. – Львів: Літопис, 2002. – 588 с.
4. Cameron A. The Byzantines. – Oxford, 2006. – 296 p.
5. Gregory T.E. A History of Byzantium. – Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. – 455 p.
6. Haldon J. Byzantium: A History. – Charleston, SC, 2002. – 304 p.

[1] Враховуючи специфіку викладання дисципліни «Візантійська цивілізація: історія, суспільство, культура», яка передбачає вивчення студентами проблем всесвітньої історії, рекомендовано опрацювання українських і зарубіжних (іншомовних) джерел та історіографії.

7. Kazhdan A. (ed.). The Oxford Dictionary of Byzantium. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – Vol. 1-3. – 2232 p.
8. Mango C. The Oxford History of Byzantium. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 357 p.
9. Rodley L. Byzantine Art and Architecture: An Introduction. – Cambridge, 1994. – 396 p.
10. Treadgold W. A History of the Byzantine State and Society. – Stanford: Stanford Univ. Press, 1997. – 1019 p.

Додаткові:

1. Гийу А. Византийская цивилизация. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – 576 с.
2. Дашков С.Б. Императоры Византии. – Москва: Красная площадь, 1997. – 368 с.
3. Жданович О.П. Аріанство в епоху Константина Великого. – К.: Інститут історії НАН України, 2009. – 222 с.
4. Ісіченко І. Загальна Церковна історія. – Харків: Акта, 2006. – 602 с.
5. Кулаковский Ю. История Византии. – В 3 т. – СПб.: Алетейя, 2003
6. Лемерль П. Первый византийский гуманизм. Замечания и заметки об образовании и культуре в Византии от начала и до X века. – СПб.: Свое издательство, 2012. – 490 с.
7. Литаврин Г.Г. Как жили византийцы. – СПб: Алетейя, 2014. – 256 с.
8. Сорочан С.Б. Византия. Парадигмы быта, сознания и культуры: Учебное пособие. – Харьков: Майдан, 2011. – 952 с.
9. Хвостова К.В. Византийская цивилизация как историческая парадигма. – СПб: Алетейя, 2009. – 207 с.
10. Angold M. The Byzantine Empire, 1025-1204: A Political History. – London: Longman, 1984. – 334 p.
11. Connor C.L. Women of Byzantium. Yale: Yale University Press, 2004. – 432 p.
12. Grierson P. Byzantine coins. – Berkeley: University of California Press, 1982. – 411 p.
13. Herrin J. Byzantium: The Surprising Life of a Medieval Empire. – Princeton, NJ, 2006. – 416 p.
14. Hussey J. The Orthodox Church in the Byzantine Empire. – Oxford, 1986. – 448 p.
15. Kalavrezou I. (ed.). Byzantine Women and their World. – New Haven, CT, 2003. – 335 p.
16. Laiou A. (ed.). The Economic History of Byzantium from the Seventh through the Fifteenth Century. – Vol. 1-3. – Cambridge, 2002.
17. Maguire H. The Icons and Its Bodies: Saints and their Images in Byzantium. – Princeton: Princeton University Press, 2000. – 240 p.
18. Nicol D.M. The Last Centuries of Byzantium, 1261 – 1453. – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. – 496 p.
19. Parani M. Reconstructing the Reality of Images: Byzantine Material Culture and Religious Iconography (11th-15th centuries). – Leiden. 2003. – 417 p.
20. Whittow M. The Making of Byzantium: 600-1025. – Berkeley: University of California Press, 1996. – 477 p.